

NEW MATERIALS TO THE BIOGRAPHY OF L. F. WOEWODSKY

In the article, on the basis of source materials from the collections of the Central state historical archives of Ukraine (Kyiv), the State archives of Odessa region (oblast'), Odessa national scientific library, Russian state library (Moscow), Russian national library (Saint-Petersburg), Saint-Petersburg branch of Archive of Russian Academy of Sciences, – received documentary confirmation of unknown facts of the biography of a famous scientist of antiquity, Professor of Greek philology / classical philology of the Novorossiyskiy (Odessa) University L. F. Woewodsky (1846-1901)

Key words: *Woewodsky L. F., Novorossiyskiy (Odessa) University, antiquity, history of science and education*

УДК 63.3(4ПОЛ=Укр)6.01[Рец]

Кушнір В. Г.

ДЕПОРТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ

[Рец: Юрій Макар, Михайло Горний, Віталій Макар, Анатолій Салюк. Від депортації до депортації. Суспільно-політичне життя холмсько-підляських українців (1915-1947). Дослідження. Спогади. Документи. – Том 1-3 / - Чернівці: Букрек, 2011-2015.- 880 с. (1 том); 900 с.(2 том); 960 с. (3 том).]

Як відомо, історичні знання і історичний досвід завжди мали велике значення для розвитку суспільства. Не втратили вони актуальності і у наш час. Разом з тим, слід констатувати, що брак знань з історичної спадщини, особливо повчальної історичної спадщини, часто призводить до повторення помилок минулого. Однією з причин наявного вакууму історичних знань є відсутність неупереджених, об'єктивних досліджень, написаних на основі

наукового аналізу, широкій джерельній базі, обґрунтованих висновків. Науковим твором, який частково заповнює цю прогалину, є тритомна монографія «Від депортації до депортації. Суспільно-політичне життя холмсько-підляських українців (1915-1947). Дослідження. Спогади. Документи», автори якої – доктор історичних наук, професор Юрій Макар, кандидат історичних наук Михайло Горний, кандидат політичних наук, доцент Віталій Макар, Анатолій Салюк.

Не має сумніву в тому, що праця у трьох томах, загальним обсягом тексту майже у 3000 сторінок є перше за вказаною темою ґрунтовне, написане на надійній, різнобічній і змістовній джерельній базі дослідження. Предметом цієї глибокої наукової розвідки автори обрали історію, чи точніше епізод історії однієї з гілок українського народу на теренах Холмщини і Підляшшя. Епізод за історичними мірками порівняно короткий, охоплює всього декілька десятків років, але він важливий з точки зору встановлення історичної справедливості і об'єктивності, а досвід цього періоду актуальний для українців і сьогодні.

З 1915 до 1947 років відбулося насильницьке переселення українців з українських етнічних територій. Ми називаємо такі події трагічними з огляду на долі тисяч депортованих, смерті і поневір'яння, матеріальні збитки і духовні деформації, денаціоналізацію і втрати ідентичності. Заслуга авторів у тому, що вони не обмежились аналізом політики держав по відношенню до українців, описанням характеристик та механізмів її реалізації, тобто того, що стосується безпосередньо теми депортації, хоча і це є вельми значним науковим доробком.

Дослідження присвячене, не можна сказати що невідомій, але все ж недостатньо вивченій темі депортації українців. Автори усвідомлюють не тільки важливість, але й різновекторність цієї складної проблеми, тому визначили для себе принаймні два ключових завдання міждисциплінарного історико-етнографічного характеру, а саме, зважаючи на вкрай заплутану історію, відтворити об'єктивну картину минувшини етнографічних груп українців цього регіону хоча б в основних її частинах, зберегти для нащадків

пам'ять не тільки про події, але й пам'ять про своє походження. По факту доробок авторів щодо виконання другого завдання, виявився набагато ширшим і змістовнішим, оскільки їм вдалось через призму історії і політичних процесів, вивчення культурно-побутових трансформацій підляшуків, холмщаків, надсянців і лемків закцентувати увагу на важливій для нашого сьогодення проблемі збереження і укріплення національної ідентичності, необхідності врахування історичного досвіду заради уникнення можливих негативних наслідків. Слід цілком погодитись з думкою авторів, що кожен народ сам повинен дбати про свій *національний інтерес*, а для цього необхідно мати свою власну централізовану державу, сформоване українське суспільство, відповідну систему виховання. З цієї точки зору видання своєчасне в контексті завдань, що стоять перед нами щодо укріплення української державності, консолідації української політичної нації.

Відмінність цієї роботи від інших за темою визначається комплексним підходом, висвітленням низки маловідомих і невідомих подій та фактів, що суттєво доповнюють історію українців Підляшшя і Холмщини, а головне обґрунтовується українське бачення проблеми, що не залишиться поза увагою науковців сусідніх країн.

Амбітна і відповідальна мета поставила перед авторами непросто завдання пошуку різноманітних за характером і змістом джерел, розробки відповідної структури видання, яка б об'єднала в логічну послідовність розвиток подій, наукове обґрунтування причин і наслідків з виходом на узагальнюючі висновки. З цим завданням автори впорались. З точки зору методології дослідження немає сумніву, що розробки авторського колективу варто використовувати, вдосконалювати досвідом наступних наукових розвідок.

Монографія містить чимало аспектів, які заслуговують окремого розгляду і рецензування. Чимало із положень за значимістю виходять за межі районів Холмщини і Підляшшя і можуть використовуватись для дослідження теми в інших регіонах України. До таких слід віднести питання з'ясування причин та умов депортацій, механізмів реалізації політики, міждержавних перемовин і домовленостей.

Вельми цінним слід вважати залучення авторами спогадів переселенців, завдяки яким компенсуються відсутні в офіційних документах відомості про соціально-побутові, психологічні проблеми родини, громади, людські трагедії, які переживали депортовані в процесі соціальної, господарсько-побутової адаптації, взаєминах з місцевим населенням і владою.

Залучена широка джерельна база з архівних та опублікованих документів і матеріалів, матеріалів тогочасної преси України, Польщі, Канади, в роботі фігурує близько 2200 самих лише прізвищ – жителів холмсько-підляських земель, учасників подій. Автори ознайомились з різними поглядами, оцінками історії депортації українців у минулому столітті. Окремі розділи і підрозділи історії Холмщини і Підляшшя дають відповіді і роз'яснення щодо природи і витоків існуючих спірних та неоднозначних тлумачень окремих питань в історії України і українців.

Надзвичайно цінним джерелом є спогади депортованих. По-перше це є той пласт безцінної інформації, який, на відміну від архівних документів, зберігається лише тимчасово – у пам'яті людей, тому потребує своєчасної фіксації. По-друге, спогади учасників подій важливі ще й тим, що вони суттєво доповнюють історію фактами, здебільшого не відображеними в документах, офіційних листуваннях тощо.

З поля зору авторів не випали досить дискусійні питання міждержавного формату, зокрема загострення українсько-польських відносин на тлі німецької окупаційної політики. Аналіз і висновки авторів видання, науково аргументовані, сприяють порозумінню і прагненню до об'єктивних оцінок.

Приділено увагу міжетнічним стосункам в етноконтактних зонах, зокрема українців і поляків, аналізуються процеси національного, релігійного і соціального характеру. Деякі положення авторів виразно повчальні. Одним з таких, є теза про те, що вивезені холмсько-підляські українці, попри неймовірні страждання, прозрівали у національному відношенні. Ті, хто повернувся додому, принесли з собою певний момент істини, почали розуміти, що вони не є ані поляками, ані росіянами, – що вони є українцями.

Структура роботи передбачає вивчення проблеми з позицій концептуальності, системності та критичності. Дослідники виклали своє бачення долі українців Холмщини та Південного Підляшшя, вони не обмежуються фактажем, цитуваннями документів і свідків подій, описуванням методів депортації. Встановлені матеріальні і людські втрати від депортації, достатньо переконливо висвітлено механізми денаціоналізації українців польською, російською і австро-угорською владами, життя депортованих за межами батьківщини і батьківщини. Показані складні процеси на ниві дипломатії щодо статусу Холмщини і Підляшшя, зокрема у 1918 році. Логіка розвитку подій однозначно підводять читача до розуміння не тільки відповідальності політиків у прийнятті рішень, але й відповідальності громадськості, яка зобов'язана впливати на політиків у прийнятті ними рішень.

Кожний, від науковця до пересічного читача, знайде для себе чимало змістовного і корисного. Трагічний досвід депортацій і історія українців Холмщини і Підляшшя закликає до захисту ідентичності системно, наполегливо з баченням перспективи і кінцевої мети. Заслуговує на увагу дослідження авторами національної політики Польщі, Австро-Угорщини, Росії методи її реалізації на тлі процесу зміцнення національної свідомості українців, перетворення їх у суб'єкт політичного життя.

Державна національна політика – явище мінливе, залежне від соціально-економічного і політичного стану в країні, зовнішніх чинників. Вона може змінюватись і змінюється по відношенню до національних меншин. Знання ж історичного досвіду, відображеного на сторінках видання, дає можливість уникати методів реалізації, які стоять на заваді гармонійному співіснуванню і взаємодії держави, титульного етносу з національними меншинами. Такий досвід авторами видання вивчено всебічно на основі аналізу діяльності органів центральної влади, політичних партій і громадських організацій, місцевих адміністрацій, рефлексій української спільноти у різних проявах. Незалежно від характеризуючих оцінок національної політики і методів її реалізації, а вони не можуть бути однозначними, цей досвід універсальний і набуває міжнародного значення.

Системний аналіз і подача матеріалу викликає у читача довіру і переконаність в об'єктивності авторів, підвищує увагу до розвитку сучасних процесів, насамперед в Україні, розуміння необхідності об'єднуватись у політичні, економічні, культурно-освітні організації чи товариства, щоб ефективно і результативно боротись за свої права, збереження своєї ідентичності.

Сминтина О. В.

РОБОТА СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ Д 41.051.08 (каденція 2013-2016 рр.)

Спеціалізована вчена рада для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальностями 07.00.01 «Історія України» та 07.00.02 «Всесвітня історія» була утворена в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова 31 жовтня 1996 р. (Наказ ВАК України № 39), а від 1999 р. вона отримала право прийняття до розгляду й захисту докторських дисертацій за згаданими спеціальностями. Наказом Міністерства освіти і науки України № 893 від 4 липня 2013 р. каденція спеціалізованої вченої ради Д 41.051.08 продовжена на 3 роки.

Протягом даного періоду до складу ради входили 17 докторів наук, професорів, провідних фахівців в галузі історії України та всесвітньої історії, які представляли Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (історичний факультет: О. В. Сминтина – Голова, О. М. Дзиговський – заступник Голови, Н. О. Петрова – вчений секретар, О. А. Бачинська, Т. Г. Гончарук, І. С. Гребцова, О. Б. Дьомін, В. Г. Кушнір, Д. П. Урсу, В. М. Хмарський); філософський факультет – О. А. Довгополова; Інститут соціальних наук – О. І. Брусіловська), а також поважні вищі навчальні закладу Півдня України (Чорноморський національний університет імені Петра Могили – Ю. В. Котляр, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського – М. М. Шитюк), Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського – А. А. Непомнящій), Ізмаїльський державний гуманітарний університет – О. М. Леbedенко) та Києва (Київський